

ПРАВОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ЧАСТИНІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ АВТОРСЬКИХ І СУМІЖНИХ ПРАВ

Радкевич Олександр Петрович.
канд. юр. наук, с.н.с.
лабораторії дистанційного
професійного навчання
Інституту ПТО НАПН України,
м. Київ

Постановка проблеми. Співвідношення правопорушення та його наслідків, зокрема, відповідальності у сфері авторського права і суміжних прав є предметом численних дискусій дослідників сучасності. Це пов'язано з необхідністю захисту своїх як матеріальних, так і нематеріальних прав на твори літератури, науки, мистецтва тощо.

Наразі виникають ситуації, коли тріаду правомочностей (володіння, користування, розпорядження) авторського права і суміжних прав громадян країни, зокрема педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ), порушують.

Як відомо інформаційно-аналітична діяльність педагогічних працівників ПТНЗ спрямована на пошук, обробку, аналіз та переосмислення теоретичного матеріалу. Саме тому актуалізується необхідність підвищення рівня правової компетентності в частині відповідальності за правопорушення у сфері авторського права і суміжних прав.

Актуальність дослідження та публікації щодо проблеми. Питанню адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері авторського права та суміжних прав присвячено цілу низку робіт. Особливої уваги заслуговують праці: В.М. Коссака [1], О.М. Мельника [2], О.А. Підопригори [3], Є.О. Харитонова [4], Р.Б. Шишки [5] та ін. Наукові напрацювання цих учених неможливо переоцінити. Проте законодавство

України неупинно змінюється та вдосконалюється, а отже, необхідним є висвітлення реалій сьогодення в частині адміністративно-правової відповідальності за правопорушення у сфері авторського права та суміжних прав.

Виклад основного матеріалу. У ч. 2 ст. 54 Основного закону України закладено положення, що кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом. Стаття 41 Основного закону проголошує, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності [6]. На основі закладених в Конституції України статей можна зробити висновок про законодавче забезпечення на найвищому рівні інституту авторських та суміжних прав і, зокрема, права власності на немайнові права.

Конституція України ст. 92 визначила адміністративну відповідальність одним з основних видів юридичної відповідальності на теренах держави. Вона настає у разі невиконання чи неналежного виконання особою норм адміністративного законодавства, що тягне невідворотність реагування держави на адміністративні правопорушення (проступки) та встановлюється виключно її законами [7].

Джерелами адміністративного права в Україні є численні закони і підзаконні нормативні акти. Зокрема, серед них можна виокремити такі: Закон «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 р. [8], Указ Президента України від 07.02.2008 № 109/2008 «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування» [9], Інструкція з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях, незалежно від форм власності, в засобах масової інформації [10]. Водночас, існують чисельні підзаконні нормативні акти, такі,

як: Положення про порядок роботи зі зверненнями громадян і організації їх особистого прийому в системі Міністерства внутрішніх справ України [11]; Інструкція про порядок розгляду звернень та особистого прийому громадян у Міністерстві юстиції України, в установах та організаціях, що належать до сфери його управління [12]; Про затвердження Інструкції про порядок розгляду звернень громадян, їх особистого прийому в Міністерстві екології та природних ресурсів України [13]; Інструкція про організацію розгляду звернень громадян та проведення особистого прийому громадян у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України [14] і багато інших.

Результати проведеного аналізу зазначених законодавчих актів дають підставу виділити певні чинники, що зумовлюють неефективність адміністративно-правової відповідальності в частині авторського права і суміжних прав. До них можна віднести такі: права на об'єкти інтелектуальної власності не забезпечені належними засобами адміністративного захисту, що значно знижує дієвість загальнодержавного механізму охорони авторського права і суміжних прав, в якому адміністративно-правовий механізм посідає визначальне місце; наразі відсутні кваліфіковані працівники та органи спеціальної компетенції, до функціональних обов'язків яких входило би попередження і виявлення порушень авторського права і суміжних прав, супроводження справ в адміністративних та інших інстанціях, у тому числі судових; гальмує правозастосовчий процес відсутність кодифікованого акту в галузі охорони авторського права і суміжних прав; недостатньо суворі санкції сприяють поширенню порушень авторського права і суміжних прав; не можна визнати дієвим адміністративний та судовий захист наданих прав; відсутня спеціалізація судів із розгляду справ про порушення авторського права і суміжних прав [15, с. 36].

Розглядаючи питання адміністративної відповідальності у сфері авторського права і суміжних прав варто вказати на те, що за своїм характером (складом) такі правопорушення настають тільки тоді, коли вони

знаходяться на межі цивільної та кримінальної відповідальності. Так, адміністративну відповідальність можна назвати перехідною межею, що розділяє ці два види відповідальності.

На думку автора, цивільна відповідальність характеризується застосуванням до правопорушника неvigідних матеріальних санкцій, тоді як кримінальне право полягає в обмеженні прав і свобод особи. Натомість, адміністративна відповідальність характеризується цілою низкою заходів, що здійснюються в чотирьох формах, а саме:

- адміністративні правоохоронні або захисні заходи, наприклад, тимчасовий арешт товарів, що порушують авторське право, митними органами;
- караючі заходи, за допомогою яких держава виступає стороною, котра відкриває проти порушника карну справу;
- цивільно-правові заходи захисту, за допомогою яких правовласник або інша особа, яка володіє чинними правами, застосовує запропоновану правову дію, наприклад, подання позову в суд проти порушника;
- технічні заходи захисту, що дають можливість виробникам товарів і послуг застосовувати технічні засоби для захисту прав автора, наприклад, спеціальне кодування авторських робіт, представлених у цифровому вигляді [16, с. 52].

Таким чином, наявність складу правопорушення є необхідною підставою адміністративної відповідальності. При цьому ознаки складу правопорушення, насамперед, у публічно-правовій, освітній сфері, як і зміст конкретних складів правопорушень, мають узгоджуватися з конституційними принципами демократичної правової держави, включаючи вимогу справедливості, у його взаємозв'язку з фізичними і юридичними особами як суб'єктами юридичної відповідальності. Юридичний склад адміністративного правопорушення містить чотири елементи: об'єкт правопорушення; суб'єкт правопорушення; об'єктивний бік; суб'єктивний

бік. Відсутність кожного з цих елементів виключає як наявність складу в цілому, так і, зокрема, застосування заходів державного примусу [17].

Об'єктом адміністративного правопорушення у сфері авторського права і суміжних прав є те, на що спрямоване правопорушення. Важливим елементом у визначенні об'єкта адміністративного правопорушення є його законодавча визначеність. Тобто цей об'єкт має регулюватися нормами законів та іншими підзаконними правовими актами. Таким чином, об'єктом адміністративного правопорушення є посягання на правові норми, запровадженні державою.

Об'єктивна сторона правопорушення в сфері авторського права та суміжних прав проявляє себе як зовнішній вияв протиправного діяння, тобто його вплив на потерпілу сторону, державу та суспільство в цілому. Існують декілька форм об'єктивної сторони. На думку автора, об'єктивну сторону можна сформулювати через: умисел (необережність) та бездіяльність. У будь-якому разі, об'єктивна сторона через ці дві форми має містити заборону з боку держави, так як вона спричиняє до негативних наслідків.

Окремої уваги заслуговує положення про причинно-наслідковий зв'язок між формами об'єктивної сторони. Це можна проілюструвати в ситуації, коли бездіяльність спричинила до умислу (необережності).

Суб'єктом правопорушення є особа, яка вчинила адміністративне правопорушення. У законодавстві фігурує визначення суб'єкта правопорушення як фізичної, юридичної особи, яка здатна нести юридичну відповідальність за вчинене протиправне діяння, незалежно від організаційно-правових форм і форм власності.

Під *суб'єктивною стороною* адміністративного правопорушення у сфері авторського права прийнято вважати психічний стан особи на момент вчинення правопорушення.

Зміст суб'єктивної сторони складає одна з форм вини (умисел або необережність) суб'єкта протиправного діяння, що є обов'язковою умовою притягнення його до адміністративної відповідальності. Суб'єктивна сторона

має декілька складових, до яких належить вина правопорушника, а також мета й мотив його діяльності. Визначальне місце при цьому займає вина як найважливіша суб'єктивна основа, без якої правова відповідальність не може мати місця [18].

Для педагогічних працівників ПТНЗ за вчинення адміністративних правопорушень, згідно зі ст. 24 КУпАП [19], можуть застосовуватись такі адміністративні стягнення: попередження; штраф; оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; конфіскація: предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення; позбавлення спеціального права, наданого даному громадянину (права керування транспортними засобами, права полювання); позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; виправні роботи; адміністративний арешт; арешт з утриманням на гауптвахті. Зауважимо, що це не вичерпний перелік адміністративних стягнень.

Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права», педагогічні працівники повинні знати, що порушенням є:

- вчинення будь-яких дій, котрі порушують особисті немайнові права та майнові права авторського права;
- піратство у сфері авторського права, тобто опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі, комп'ютерних програм і баз даних);
- плагіат;
- оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору;
- ввезення на митну територію України без дозволу осіб, які мають авторське право, примірників творів (у тому числі, комп'ютерних програм і баз даних);

- вчинення дій, що створюють загрозу порушення авторського права;
- підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами;
- розповсюдження, ввезення на митну територію України з метою розповсюдження, публічне сповіщення об'єктів авторського права, з яких без дозволу суб'єктів авторського права вилучена чи змінена інформація про управління правами, зокрема в електронній формі [20].

Адміністративна відповідальність реалізується шляхом використання до правопорушника норм адміністративного права. Відповідно до ст. 9 Кодексу України про «Адміністративні правопорушення»: адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [19].

Адміністративна відповідальність у сфері авторських прав виявляється як суб'єктивний юридичний обов'язок особи, винної у скоєнні адміністративного правопорушення, шляхом дії чи бездіяльності, що спричинили шкоду фізичній особі внаслідок незаконного доступу до відомостей персонального характеру, в ході чого винна особа зазнає примусових заходів у вигляді адміністративних стягнень.

Внаслідок створення нормативної, фактичної та процесуальної основи адміністративної відповідальності формуються урегульовані нормами державно-владні відносини щодо захисту авторського права і суміжних прав, що складаються з приводу реалізації адміністративних стягнень у формі штрафних санкцій.

Адміністративна відповідальність у контексті захисту авторського права і суміжних прав має такі ознаки:

- відповідальність наступає за правопорушення, що не становить великої суспільної небезпеки. Оскільки закон спрямований на захист авторських, а отже, на захист прав людини, то дія або бездіяльність у цій сфері може

призвести до негативних наслідків. Негативні наслідки проявляються в нанесеній фізичній особі шкоди внаслідок незаконного доступу до її інтелектуальної власності;

– адміністративна відповідальність повинна ґрунтуватися на нормативній, фактичній та процесуальній підставі. Нормативна (об'єктивна) підстава означає наявність відповідної норми, яка забороняє здійснення певних діянь і встановлює міру адміністративного стягнення [22,с.152–153].

Здебільшого, як свідчить практика, порушниками авторських і суміжних прав є молоді педагогічні працівники ПТНЗ, які обізнані в технічних особливостях копіювання носіїв, і не зважають на правові способи охорони прав інтелектуальної власності.

Особливої уваги в питанні адміністративної відповідальності заслуговують положення ст. 51-2 Кодексу. У них йдеться, що відповідальність настає за незаконне використання літературного чи художнього твору, його виконання, фонограми, комп'ютерної програми, бази даних, наукового відкриття, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, торговельної марки, раціоналізаторської пропозиції тощо. Привласнення авторства на такий об'єкт права інтелектуальної власності або інше умисне порушення прав інтелектуальної власності передбачено накладанням штрафу від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно виготовлених товарів та обладнання і матеріалів, призначених для їх виготовлення.

Відповідно до ст. 164-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення [19] під назвою «Недобросовісна конкуренція», відповідальність настає за умисне поширення неправдивих або неточних відомостей, які можуть завдати шкоди діловій репутації або майновим інтересам іншої особи, отримання, використання, розголошення комерційної таємниці тощо.

Здійснення дій, зумовлених законодавством України як недобросовісна конкуренція, спричиняє накладання штрафних санкцій, а також адміністративну і цивільно-правову відповідальність.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що відповідальність за порушення авторського права і суміжних прав напряму залежить від державних механізмів попередження та припинення правопорушень у сфері інтелектуальної власності.

Особливостями адміністративного права в частині відповідальності за правопорушення у сфері авторського права і суміжних прав є: зменшені часові рамки для розгляду справ, це є об'єктивним показником швидкості поновлення порушених, не визнаних прав та обов'язків; адміністративна відповідальність виникає на стадії державної реєстрації прав на ті чи інші об'єкти авторського права; адміністративні справи розглядаються за спрощеною процедурою, адже їх розгляд є не настільки тривалим та обтяжливим, як у цивільному так і в кримінальному праві.

Перспективи подальших досліджень. За актуальне вбачається огляд кримінального законодавства в аспекті підвищення правової компетентності педагогічних працівників ПТНЗ.

Література

1. Коссак В.М. Право інтелектуальної власності: [підруч.] / В.М. Коссак, І.Є. Якубовський. - К.: Істина, 2007. - 206 с.
2. Мельник О.М. Суб'єкт права інтелектуальної власності та його цивільно-правовий статус [монографія] / О.М. Мельник. - Х.: Національний університет внутрішніх справ України, 2003. - 156 с
3. Підпригора О.О. Проблеми правового регулювання інтелектуальної власності за законодавством України: автореф. дис... на здобуття наук, ступ. докт. юрид наук: спец. 12.00.03 / О.О. Підпригора. - Х., 1999.- 34 с.

4. Харитонova О. І. Правовідносини інтелектуальної власності, що виникають внаслідок створення результату творчої діяльності (концептуальні засади): [монографія] / О.І. Харитонova. - О., Фенікс, 2011. - 346 с

5. Шишка Р. Б. Охорона права інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект: [монографія] / Р. Б. Шишка. - Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. - 368 с.

6. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. - К. : 1997. - 64 с.

7. Павлов Д. М. Адміністративне право. Загальна частина : конспект лекцій / Д. М. Павлов ; Міжрегіональна академія управління персоналом. - К.: МАУП, 2007. - 136 с.

8. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>

9. Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/241/97>

10. Інструкція з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, в засобах масової інформації від 14.04.1997 № 348 [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/348-97-%D0%BF>

11. Про внесення змін до наказу МВС України від 10 жовтня 2004 року № 1177 МВС України; Наказ від 08.05.2013 № 432 [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0821-13>

12. Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації особистого прийому громадян у Державній фіскальній службі України та її територіальних органах від 02.03.2015 № 271 [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1361-04>

13. Про затвердження Інструкції про порядок розгляду звернень громадян, їх особистого прийому в Міністерстві екології та природних ресурсів [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу :

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0776-05>

14. Про затвердження Інструкції про організацію розгляду звернень та проведення особистого прийому громадян у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України від 03.12.2005 № 722 [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу :

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1512-05>

15. Ярошенко С. В. Адміністративно-правовий захист прав інтелектуальної власності /С.В. Ярошенко// Адвокат. – №6 (105). – 2009. – С. 36-38

16. Солощук М. Захист прав інтелектуальної власності / М. Солощук, М. Капінос, Е. Лерантович // Інтелектуальна власність. – 2008. – №11. – С. 51-62.

17. Удод М. В. Адміністративна відповідальність юридичних осіб [Електронний ресурс] / М. В. Удод, О. Г. Літус // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Право. - 2010. - № 1. - С. 90-95. – Режим доступу:

[http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vamsup_2010_1\(4\)__17.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vamsup_2010_1(4)__17.pdf)

18. Белікова О. В. Юридичний склад адміністративного правопорушення [Електронний ресурс] / О. В. Белікова // Держава та регіони. Сер. : Право. - 2013. - № 3. - С. 22-28. – Режим доступу:

http://nbuv.gov.ua/j-pdf/drp_2013_3_6.pdf

19. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу :

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

20. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу:

<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>

21. Канюк І.М. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері захисту персональних даних / І.М.Канюк // Митна справа 2012 – № 3 (81) ч2.к2– С. 150–155

Радкевич О.П. Правова компетентність педагогічних працівників у частині адміністративно-правової відповідальності за правопорушення у сфері авторських і суміжних прав

Стаття присвячена підвищенню якості інформаційно–аналітичної діяльності педагогічних працівників крізь призму правової компетентності в питанні адміністративно-правової відповідальності у сфері авторського права і суміжних прав.

Розглянуто джерела адміністративного права в частині авторського права і суміжних прав. Висвітлено юридичний склад адміністративних правопорушень. Дано визначення адміністративній відповідальності у сфері авторського і суміжних прав. Розглянуто ознаки адміністративної відповідальності у сфері авторського права і суміжних прав педагогічних працівників професійно-технічних професійних навчальних закладів.

Ключові слова: правова компетентність педагогічного працівника ПТНЗ; адміністративна відповідальність; авторське право і суміжні права; об'єкт права інтелектуальної власності.

Радкевич А.П. Правовая компетентность педагогических работников в части административно-правовой ответственности за правонарушения в сфере авторских и смежных прав.

Статья посвящена повышению качества информационно-аналитической деятельности педагогических работников через призму правовой компетентности в вопросе административно-правовой ответственности в сфере авторского права и смежных прав.

Рассмотрены источники административного права в части авторского права и смежных прав. Освещен юридический состав административных правонарушений. Дано определение административной ответственности в сфере авторского и смежных прав. Рассмотрены признаки административной ответственности в сфере авторского права и смежных прав педагогических работников профессионально-технических профессиональных учебных заведений.

Ключевые слова: правовая компетентность педагога ПТУЗ; административная ответственность; авторское право и смежные права; объект права интеллектуальной собственности.

Radkevich A.P. Legal competence of educational workers in terms of administrative and legal responsibility for offenses in the field of copyright and related rights.

The article is dedicated to improving the quality of information and analytical of pedagogical staff through the prism of the legal competence to issue administrative legal responsibility in the field of copyright and related rights.

We consider the sources of administrative law in terms of copyright and related rights. The article deals with legal structure of administrative offenses. The article describes definition of administrative responsibility in the field of copyright and related rights. Article considered by signs of administrative responsibility in the field of copyright and related rights of pedagogical workers professional and technical vocational schools.

Keywords: legal competence of vocational teachers; administrative liability; Copyright and Related Rights; the object of intellectual property rights.